

LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

PAŽYMA

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS ETNINĖS PRIKLAUSOMYBĖS PAGRINDU TEIKIANT INFORMACIJĄ APIE EKSKURSIJĄ

2016-10-28 Nr. (16)SI-59)SP-116

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – ir Tarnyba) 2016 m. rugsėjo 26 d. buvo gauta informacija dėl pramogų agentūros UAB „Vaiduokliai“ (toliau – ir bendrovė) interneto tinklalapyje teikiamos informacijos apie ekskursiją „Ekstremalus pasivaikščiojimas po taborą“ (toliau – ir Ekskursija), kurioje nurodoma, jog asmenys įsigiję bilietą į šią ekskursiją bus vežami į „taborą“, todėl nerekomenduojama puoštis prabangiais papuošalais bei nešioti su savimi pinigų, kadangi jie gali būti pavogti. Viso pasivaikščiavimo metu ekskursijos dalyvius lydės „ALFA saugos tarnyba“, na o nuo romų užkeikimų saugotis teks patiems. Tikėtina, kad dalyviai bus palydėti įtarių žvilgsnių, o gal ir komentarų, todėl jautriems nepatariama rinktis šios ekskursijos.

Lygių galimybių kontrolierė A. Skardžiuvienė (toliau – ir kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 18 straipsnio 3 dalimi, priėmė sprendimą pradėti tyrimą savo iniciatyva dėl galimo Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo pažeidimo.

Kontrolierė, vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 25 str. 1 ir 2 dalimis, 2016 m. spalio 4 d. raštu Nr. (16)SI-59)S-783 kreipėsi į UAB „Vaiduokliai“, prašydama paaiškinti: kokiu tikslu bendrovė organizuoja ekskursiją „Ekstremalus pasivaikščiojimas po taborą“; ar ekskursija yra suderinta su Lietuvos romų bendruomene ar kita institucija, atstovaujančia romų teises ir interesus Lietuvoje; kodėl ekskursijos aprašyme dominuoja neigiamas ir bauginantis romų elgesys, lankytojų atžvilgiu; kokiais pagrindais/faktais remiantis, pasirinktas būtent toks ekskursijos aprašymas ir modelis; ar bent vienos ekskursijos metu, pasitvirtino aprašyme išdėstyti aspektai (vagystės, apiborstymas žemėmis ir t.t.); ar prieš Ekskursiją romai yra informuojami apie lankytojų atvykimą; ar Ekskursijos metu lankytojai informuojami apie romų kasdieninį gyvenimą ar/ir apie jų papročius ir tautos istoriją (kokie romų tautos aspektai dominuoja pasakojime). Taip pat prašyta pateikti kitą, reikšmingą informaciją, susijusią su Ekskursija.

Kontrolierė, vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 25 str. 1 ir 2 dalimis, 2016 m. spalio 4 d. raštu Nr. (16)SI-59)S-782 ir 2016 m. spalio 14 d. raštu Nr. (16)SI-59)S-824 kreipėsi į Tautinių mažumų departamentą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos romų bendruomenę, VšĮ Romų visuomenės centrą, Etninių tyrimų institutą, Mykolo Riomerio universiteto Žmogaus teisių laboratoriją, prašydama pateikti UAB „Vaiduokliai“ organizuojamos ekskursijos „Ekstremalus pasivaikščiavimas po taborą“ bei bendrovės interneto tinklalapyje (nuoroda: <http://vaiduokliai.lt/offer/ekstremali-ekskursija-po-tabora/#forward>) teikiamos informacijos vertinimą dėl galimo prieštaravimo Lietuvos Respublikos nacionalinei teisei, visuomenėje galiojančioms moralės, etiško elgesio normoms bei kitoms socialinėms vertybėms.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

1. UAB „Vaiduokliai“ 2016 m. spalio 6 d. elektroniniu paštu pateikė paaiškinimus, kuriuose nurodoma, kad renginio tikslas yra dalyvių supažindinimas su mažai žinoma Vilniaus miesto savivaldybės dalimi – „Kirtimų taboru“; visuomenės dėmesio atkreipimas į jų problemas; paramos rinkimas rehabilitacijos centrui. Lankytojai vedami į viešą teritoriją, o ne pas konkrečius asmenis ar tautą. Ši vieta priklauso Vilniaus miesto savivaldybei ir papildomų leidimų ten vaikščioti nereikia. Bendrovė teigia, jog daug kartų kreipėsi į Lietuvos romų bendruomenę dėl bendradarbiavimo, tačiau jokių pasiūlymų nesulaukė.

2. Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 12 d. rašte Nr. S-371 nurodė, kad romų bendruomenė Lietuvoje susiduria su įvairaus pobūdžio sunkumais dėl patiriamos diskriminacijos darbo rinkoje, nuomojantis būstą, švietimo sistemoje, kuriant socialinius santykius. Renginio aprašymo diskursas yra išskirtinai neigiamas, su romu bendruomene siejant tokias frazes kaip: „narkotikai“, „romų užkeikimai“, „apibarstymas kapų žemėmis“ ir pan. Taip pat pažymėjo, jog asmenys, organizuojantys tokio ir panašaus pobūdžio veiklas, gali būti suprantami kaip destruktivūs valstybės institucijų, dedančių pastangas skatinti dialogą, didesnę pakantumą, toleranciją, tarpusavio supratimą, atžvilgiu.

3. Etninių socialinių tyrimų centras Etninių tyrimų institutas 2016 m. spalio 20 d. rašte „Dėl UAB „Vaiduokliai“ organizuojamos ekskursijos“ nurodė, kad UAB „Vaiduokliai“ interneto tinklalapyje pateikta informacija sustiprina stereotipinius romų tautybės įvaizdžius, kad romai yra narkotinių medžiagų prekeiviai ir pan. Ekskursijos vedėjas įvardijamas kaip buvęs priklausomas nuo

narkotikų žmogus, todėl kyla didelių abejonų, ar jis turi žinių ir gali papasakoti apie romų kilmę, tradicijas, šventes. Toks informacijos pateikimas iškreipia socialinę realybę ir suponuoja stereotipinę nuostatą apie romus, kurie neva linkę vykdyti nusikalstamas veikas. Toks informacijos pateikimas menkina visą romų bendruomenę dėl etninės kilmės. Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų institutas kasmet atlieka visuomenės apklausą ir matuoja socialinę distanciją įvairių socialinių grupių atžvilgiu. Šių apklausų rezultatai parodo, kad nuo 2005 m. iki 2015 m. visuomenė nepalankiausiai vertina romų bendruomenės atstovus ir išlaiko didžiausią socialinę distanciją šios bendruomenės atžvilgiu. Pažymėjo, jog bendrovės pateikta informacija yra nekorektiška ir menkinanti romų bendruomenę.

4. Kitos institucijos, t.y. Lietuvos romų bendruomenė, VšĮ Romų visuomenės centras, Mykolo Riomerio universiteto Žmogaus teisių laboratorija iki sprendimo priėmimo dienos paaiškinimų Tarnybai nepateikė.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

1. Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar UAB „Vaiduokliai“ interneto tinklalapyje teikiama informacija apie ekskursiją „Ekstremalus pasivaikščiavimas po taborą“, nėra diskriminacinio pobūdžio bei neprieštarauja Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 8 str. 2 p. išdėstyti nuostatai, reglamentuojančiai lygių galimybių įgyvendinimą vartotojų teisių apsaugos srityje.

2. Pažymėtina, jog tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija pačia bendriausia šio žodžio prasme reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. Diskriminacijos sąvoka paprastai siejama su lygių galimybių, lygiateisiškumo pažeidimu, o nediskriminavimas – su asmenų lygaus traktavimo, lygių galimybių realizavimo kategorijomis. Konstitucinė diskriminacijos samprata atskleidžiama, pasiremiant Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str., kuriame numatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs ir nurodoma, jog žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas pažeidžiamas, kai tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, yra kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisintinas. Asmenų lygybės principas iš esmės

reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama, kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, draudžia bet kokią diskriminaciją, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

3. Lygių galimybių įstatymo 8 str. 2 p. nustato, jog įgyvendindamas lygias galimybes, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo: suteikdamas vartotojams informaciją apie gaminius, prekes ir paslaugas arba jas reklamuodamas, užtikrinti, kad šioje informacijoje nebūtų išreiškiamas pažeminimas, paniekinimas arba teisių apribojimas ar privilegijų teikimas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu ir nebūtų formuojamos visuomenės nuostatos, kad dėl šių požymių asmuo yra pranašesnis ar menkesnis už kitą.

Bendrovė, organizuodama ekskursiją „Ekstremalus pasivaikščiojimas po taborą“ interneto tinklalapyje pateikė informaciją, kurioje nurodoma, jog asmenys įsigiję bilietą į šią ekskursiją bus vežami į „taborą“, todėl nerekomenduojama puošti prabangiais papuošalais bei nesiimti su savimi pinigų, kadangi jie gali būti pavogti. Viso pasivaikščiojimo metu ekskursijos dalyvius lydės „ALFA saugos tarnyba“, na o nuo romų užkeikimų saugotis teks patiems. Tikėtina, kad dalyviai bus palydėti įtarių žvilgsnių, o gal ir komentarų, todėl jautriems nepatariama rinktis šios ekskursijos.

Ekskursijos aprašymo pradžia: „Viena iš sunkiausių užduočių buvo rasti gerą vedėją. Pavyko rasti puikų. Tokį, kuris kaip niekas kitas tiksliai negali papasakoti apie taboro realybę be jokių užuolankų ar pagražinimų. Kelias į taborą ir kiekviena jo kartelė jam iki skausmo pažįstama. Jis buvo priklausomas nuo narkotikų...“ suponuoja vaizdą, jog ekskursijos metu bus akcentuojamos romų gyvenančių „Kirtimų taborė“, sąsajos su narkotikų prekyba, nusikalstamu pasauliu. Detalesnis ekskursijos aprašymas ne tik praplečia ekskursijos tikslą, bet ir turi bauginantį kontekstą: „Viso pasivaikščiojimo metu Jus lydės „ALFA saugos tarnyba“. Na o nuo romų užkeikimų saugotis teks patiems“. Skaitant ekskursijos aprašymo pirmas dvi pastraipas, susidaro įspūdis, kad tik įėjus į „Kirtimų taborą“ vietiniai gyventojai užpuls lankytojus, visi bus apsvaigę nuo narkotinių medžiagų, o lankytojus galės apsaugoti tik ALFA saugos tarnyba.

Sutiktina su Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimo instituto teiginiu, jog toks informacijos pateikimas iškreipia socialinę realybę ir suponuoja stereotipinę nuostatą apie romus, kaip neva linkusius vykdyti nusikalstamas veikas. Toks informacijos pateikimas menkina visą romų bendruomenę dėl etninės kilmės.

Pagal sociologinį tyrimą „Galimų diskriminacijos apraiškų bei visuomenės tolerancijos įvairioms socialinėms grupėms įvertinimas“, kuris atliktas 2012 m. pagal Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos užsakymą, 59 proc. šalies gyventojų labiausiai nenorėtų gyventi šalia romų. Darbovietėje, tarp mažiausiai pageidaujamų kolegų yra taip pat romai – 41 proc. Tyrimo duomenimis, apie trečdalis Lietuvos gyventojų teigia, kad per pastaruosius 5 metus jų nuomonė labai pablogėjo apie romus.

Lietuvos socialinių tyrimų Etninių tyrimų institutui 2015 m. atlikus apklausą dėl socialinės distancijos socialinių grupių atžvilgiu, respondentų nuomonė buvo dar blogesnė nei 2012 m., t.y. 67 proc. Lietuvos gyventojų nenorėtų gyventi kaimynystėje su romų tautybės atstovais ir 42 proc. nenorėtų dirbti drauge su romų tautybės atstovais. Minėti tyrimai parodo, jog Lietuvos gyventojų nuomonė apie romus kasmet blogėja, todėl vadovaujantis socialinės lygybės principu, būtina ne skatinti netoleranciją romų atžvilgiu, o visomis priemonėmis, turinčiomis teisinį ir moralinį aspektą, gerinti jų integraciją, kadangi romų bendruomenė yra viena iš socialiai pažeidžiamų grupių, gyvenančių Lietuvoje.

Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateikė duomenis, jog 2014 m. buvo parengtas Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015-2020 metų veiksmų planas. Vienas iš veiksmų plano tikslų yra skatinti tarpkultūrinį dialogą.

UAB „Vaiduokliai“ interneto tinklalapyje pateiktoje informacijoje nurodoma, jog pasivaikščiojimų vedėjas pradės nuo pasakojimų apie romų tautą, jų kilmę ir neįprastas tradicijas. Tačiau konkretizuojant tą informaciją nurodyta: „išgirsite šokiruojančių skaičių ir faktų apie tamsiąją taboro pusę: kaip pardavinėjami narkotikai, kiek pinigų jiems per vieną dieną iššvaistydavo ir pats vedėjas“. Darytina išvada, jog ekskursijos organizatoriai romų neįprastas tradicijas tapatina su narkotikų prekyba. Atkreiptinas dėmesys, jog, anot bendrovės, vedėjas, kuris vien dėl to, kad buvo priklausomas nuo narkotinių medžiagų ir dažnai lankydavosi „Kirtimų tabore“, puikiai išmano romų tautos tradicijas ir jų kilmę.

Ekskursijos aprašyme nurodoma tik neigiama informacija apie romus, kuri dar labiau skatina netoleranciją ir taip socialiai pažeidžiamų romų bendruomenės atžvilgiu. UAB „Vaiduokliai“ pateikiama informacija gali būti vertinama kaip destruktivus veikimas, valstybės institucijų, dedančių pastangas tarpkultūrinio dialogo skatinimui, atžvilgiu. Minėta informacija galimai provokuoja

negatyvią romų bendruomenės reakciją Lietuvos visuomenės atžvilgiu. Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos visuomenėje vyrauja stereotipinės nuostatos ir prietarai apie romų tautybės asmenis, o neigiamas, stereotipinis ekskursijos aprašymas tik gilina romų bendruomenės stigmatizaciją.

4. Atliekant tyrimą, pastebėta, jog UAB „Vaiduokliai“ interneto tinklalapyje pakeitė informacijos apie ekskursiją turinį, kuriame skiriama daugiau dėmesio pasakojimui apie romų bendruomenės rengiamų švenčių, energingų tradicinių šokių ir įspūdingų moterų aprangos istoriją. Tačiau tekste išlieka bauginanti potekstė apie piktus žvilgsnius, pardavinėjamus narkotikus ir „apibarstymą kapų žemėmis“. Atsižvelgiant į valstybės vykdomą romų integracijos į Lietuvos visuomenę politiką, tikslinga būtų suderinti informacijos apie ekskursiją turinį su Tautinių mažumų departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar/ir Etninių tyrimu institutu, kurie tiesiogiai susiję su romų bendruomene bei romus atstovaujančiomis bendruomenėmis.

Pažymėtina, jog tam, kad informacija apie ekskursiją būtų įdomi ir intriguojanti, nebūtina joje akcentuoti nekorektišką ir menkinančią romų bendruomenę, informaciją.

Konstatuotina, jog UAB „Vaiduokliai“ interneto tinklalapyje teikiama informacija apie ekskursiją „Ekstremalus pasivaikščiavimas po taborą“ yra diskriminacinio pobūdžio ir prieštarauja Lygių galimybių įstatymo 8 str. 2 p. išdėstyti nuostatai, reglamentuojančiai lygių galimybių įgyvendinimą vartotojų teisių apsaugos srityje.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 str. 2 p. bei Lygių galimybių įstatymo 14 str. ir 15 str.,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į UAB „Vaiduokliai“ ir siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus, pakeičiant interneto tinklalapyje teikiamą informaciją apie ekskursiją „Ekstremalus pasivaikščiavimas po taborą“, kurioje akcentuojami neigiami romų bendruomenės gyvenimo aspektai, suteikiant informaciją, kurioje nebūtų formuojamos nuostatos, kad romų bendruomenė yra menkesnė už kitus.

2. Su sprendimu supažindinti UAB „Vaiduokliai“ vadovą.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė